

Az egységes könyvtári rendszer tervezése és prognosztizálása Szlovákiában

Helena KOLÁROVÁ

A szerző Planirovanie i prognozirovanie edinoj szisztemu bibliotek v Szlovackoj Szocialiszticeszkoj Reszpublike c. cikkét (Bibliotekovedenie i Bibliografija za Rubezsom, 1955. 55. vüp. 26-37.p.) TARR Lászlóné tömörítette.

Szlovákia könyvtárügyében az utóbbi években meghonosult a tervezés egységes rendszere, amely egységbe foglalja a könyvtárak tevékenységének leglényegesebb mozzanatait. Ez egyrészt az egységes könyvtári rendszer fejlődése prognosztizálásának kidolgozásával, másrészt az ötéves fejlesztési tervek kidolgozásával valósul meg. Mind a fejlesztési prognózisokat, mind pedig az ötéves terveket Szlovákia Kulturális Minisztériuma a különböző hálózatokba tartozó könyvtárak regionális, és az illetékes tárcák tervei alapján állítja össze és hagyja jóvá. Az általános ötéves terveket speciális - a tudományos-kutató munka, a bibliográfiai tevékenység stb. - tervek egészítik ki, s végül az operatív, azaz az egyes könyvtárak éves tervei, amelyekben az adott körülményekhez igazodva, konkretizálják az ötéves tervből adódó konkrét feladatokat. Az évi terveket egészítik ki a tudományos kutatómunka, a kiadói tevékenység, a tanulmányutak, a kiállítások stb. tervei.

A könyvtárak tevékenységének prognosztizálása és a hosszútávú tervek lehetővé teszik azoknak a fejlődési tendenciáknak a megfogalmazását, amelyek szorosan összefüggnek a tudomány, és a kultúra más területeivel. A tervek, illetve a prognózisok segítségével az irányító szervek minden szinten befolyást gyakorolhatnak a könyvtárak tevékenységére, megfelelő irányba orientálhatják őket és ennek megfelelően biztosítják a fejlődéshez szükséges anyagi bázist.

Szlovákiában 1985-ig kidolgozták az egységes könyvtári rendszer fejlesztésének első prognózisát. A prognózist a könyvtárak előzetes fejlesztési terveinek és a jóváhagyott koncepciók elemzésének alapján dolgozták ki. Ez a prognózis szorosan kapcsolódik a művelődés különböző területeinek fejlesztésével kapcsolatos tervekhez és támaszkodik a népgazdaság legfontosabb ágazataiban kidolgozott tudományos prognózisokra. Az egységes könyvtári rendszer fejlesztési prognózisának leglényegesebb aspektusa a két alapvető funkciónak: a kulturális-nevelő funkciónak és az eszmei-politikai funkciónak a hangsúlyozása. A kulturális-nevelő funkció azt jelenti, hogy a könyvtárak a lakosság valamennyi rétege számára ellátják az eszmei-politikai nevelés központjának, valamint a tájékoztatási központnak a funkcióit. Ennek értelmében valamennyi szakterület számára biztosítják a megfelelő szakmai tájékoztatást.

Az 1985-ig kidolgozott prognózis szerint a szlovák könyvtárügy területén a legközelebbi időszakban a fejlesztés legfontosabb tendenciái a következőkben nyilvánulnak meg:

- a könyvtári rendszer irányítása területén el kell mélyíteni a demokratikus centralizmus alapelveit, ami elsősorban a centralizálással (azaz az igazgatás és a könyvtári szolgálat centralizálásával) függ össze;

- a könyvtári szolgálat területén fejleszteni és érvényesíteni kell az információ válogatott terjesztésének alapelveit, amit az új munkamódszerek alkalmazásának segítségével kell megoldani;

- a nagykönyvtárakban és a tájékoztató központokban fejleszteni kell a könyvtári-tájékoztatói állományok centralizálását (be kell fejezni a központok rendszerének a kialakítását, létre kell hozni az egységes tájékoztatói rendszert);

- következetesen kell integrálni és centralizálni a bibliográfiai és a kiadói tevékenységet;

- széles körben kell alkalmazni a könyvtári technika új módszereit, különösen a szakkönyvtárakban (ennek előfeltétele azonban a munkamódszerek egységesítése);

- a könyvtárakat el kell látni szakképzett könyvtároskáderekkel;

- koordinálni kell az egyes könyvtári hálózatok tevékenységét, regionális szinten meg kell szervezni a kooperációt és az integrációt a tudományos, műszaki és gazdasági tájékoztatás intézményeivel;

- országos és nemzetközi viszonylatban el kell mélyíteni az együttműködést a könyvtárakkal és a tájékoztatói központokkal, különös hangsúllyal a szocialista országokkal való együttműködésre.

A könyvtárak feltehető fejlődési irányával, különösképpen a gépesítés és az automatizálás bevezetésével való összefüggésben a fejlesztési prognózist úgy kell kidolgozni, hogy az szoros összefüggésben legyen a cseh könyvtári rendszer prognózisával, koordinálni kell a tevékenység módszereit és formáit, a hasonló problémákat egységesen kell megoldani. Ezeket figyelembe véve az 1985-ig kidolgozott szlovák könyvtárügy fejlesztési prognózisát egyeztetették a cseh könyvtárügy fejlesztési terveivel, a különböző határterületeken kidolgozott prognózisokkal és elkészítették az egységes könyvtári rendszer 1990-ig terjedő fejlesztésének prognózisát. Ennek kidolgozásában közreműködött a Szlovákiában létrehozott Tudományos Műszaki és Gazdasági Rendszer Federatív Tanácsának Prognosztizálási Bizottsága.

A Cseh és a Szlovák Kommunista Párt Központi Bizottságának a népgazdaság racionalizálása kérdéseiről hozott határozatainak megfelelően kidolgozták a prognózishoz szorosan kapcsolódó "Az egységes könyvtári rendszer komplex szocialista racionalizálása" című programot. Ezt a programot a szlovák Kulturális Minisztérium hagyta jóvá. Figyelembe véve a prognózis alapelveit, ennek a programnak az értelmében specializált terveket állítanak össze, amelyek elsősorban a következő területekre terjednek ki:

- a könyvtárak igazgatásának és specializálódásának racionalizálásáról szóló tervet (a terv alapján új szempontok szerint vizsgálják meg a könyvtárak hatósági hovatartozásának kérdéseit és megállapítják a tudományos könyvtárak optimális specializálódását);

- az egyes könyvtári hálózatok (közművelődési, tudományos, főiskolai) racionalizálásának tervét és a könyvtári bibliográfiai tevékenység főbb típusainak racionalizálási terveit;

- a könyvtári rendszerek integrációjának tervét Szlovákiában és Csehországban és az országos könyvtári rendszernek integrációtervét a szocialista országokkal;

- tippsterveket dolgoznak ki új megyei, járási, községi könyvtárépületek építésére (ezeknek a terveknek összeállítása már elkészült), valamint a központi tároló könyvtárépületek tippstervét;

- a könyvtárak technikai felszerelésének megszervezésére, a gépesítés és az automatizálás bevezetésére szolgáló tervet.

Ezeknek a terveknek kidolgozásával a szlovák Kulturális Minisztérium mellett működő egységes könyvtári rendszerbe tartozó könyvtárak Racionalizálási Bizottsága foglalkozik, amelynek tagjai sorában képviselve vannak a könyvtárügy legilletékesebb szakemberei.

Ennek a Bizottságnak közreműködésével, illetve jóváhagyásával készülnek folyamatosan a könyvtárak éves tervei és az ötéves távlati fejlesztési tervek.

Szlovákia 1976-1980. évi könyvtári fejlesztési tervét a Csehszlovák Kommunista Párt 16. kongresszusának a gazdasági és ideológiai kérdésekről hozott határozatának a figyelembevételével állították össze. Figyelembe vették a népgazdaság ötéves tervének kidolgozásával kapcsolatban kiadott irányelveket, a tudományos, műszaki és gazdasági tájékoztatási rendszer fejlesztésével kapcsolatban kiadott kormányhatározatokat, az egyes hatóságok és központi szervek irányelveit és utmutatásait, a társadalmi szervezetek kongresszusainak, a könyvtárosi konferenciáknak és szemináriumoknak határozatait és ajánlásait. A fejlesztési terveket az ország közigazgatási-territoriális megosztásának és az egyes könyvtári hálózatoknak figyelembevételével állítják össze. Az egységesség biztosítása érdekében a nemzeti bizottságok, egyes hatóságoknak alárendelt könyvtárak és a központi intézmények számára a Kulturális Minisztérium speciális instrukciókat adott ki. A közművelődési könyvtári szolgáltatásokkal összefüggésben tájékoztató jellegű normatívákat fogadtak el. Ezeknek a normatíváknak az érvényessége kiterjed a Szlovákia területén működő valamennyi könyvtárra. A normatívákat figyelembe vették a szlovák közművelődési könyvtárak hálózatfejlesztésével összefüggő tervek összeállítása során is.

A közművelődési könyvtárak hálózatának fejlesztésére irányuló ötéves terv adataival kapcsolatban a következők emelhetők ki:

Az ötéves terv tervidőszakában csökkenteni fogják a könyvtárak, különösképpen a községi könyvtárak számát. Ez összefügg azzal a közigazgatási intézkedéssel, hogy sor kerül számos község összevonására. Az önállóan működő községi könyvtárak növelik azonban a fiókkönyvtárak számát, valamint az olyan könyvtáraknak a számát, ahol szakképesítéssel rendelkező könyvtárosok fognak dolgozni (ezeknek a száma a tervidőszakban 700 fővel emelkedik). A könyvtárak állománya körülbelül évi 700 000 kötetrel gyarapodik. Ugyanakkor 1980-ig el kívánják érni, hogy a közművelődési könyvtárak állományában a szakirodalom legalább 27,7 százalékban legyen képviselve. Az olvasók aránya a lakosság lélekszámával arányosan emelkedik. Ezek szerint a közművelődési könyvtárak évente 1 millió olvasót fognak kiszolgálni, a könyvkölcsönzés évente megközelíti a 26 millió kötetet.

Szlovákia ötéves könyvtárfejlesztési tervében különös figyelmet fordítanak a könyvtári munka aktivitása fokozásának kérdésére, a könyvtáraknak az eszmei-politikai munkában való alkotó közreműködésével összefüggő kérdésekre, valamint a tudomány, a technika, és a népgazdaság fejlesztésére irányuló tervek segítségével csontos kérdésekre. Ezzel függ össze a könyvtári állományok összetételének minőségi javítása, az együttműködés kialakítása az állomány-gyarapítás területén. Az új technikai eszközök alkalmazásával, egységes munkamódszerek kialakításával maximálisan biztosítani kívánják a tájékoztató szolgálat korszerű ellátását. Sokkal nagyobb figyelmet fognak fordítani a könyvtárak módszertani munkájára, a tudományos és a kiadói tevékenység fejlesztésére, a könyvtárosképzésre, a könyvtárépítés kérdéseire, a könyvtáraknak megfelelő berendezésekkel és megfelelő technikai eszközökkel való ellátására.